

AKIK ÁTADJÁK A LÁNGOT...*

Jegyzetek egy könyvhöz

Korunk egyik legjellemzőbb — és legnyugtalanítóbb — ténye a biológiai életritmus felgyorsulása, az *acceleratio*. Eredőit és következményeit a szaktudományok vizsgálják, elemzik. Felöltik bennünk a gondolat: talán a világegyetem távolodásáról, a részek robbanásszerű távolodásáról szóló elmélet érvényesül itt is, az emberi társadalom életterében...? Véglegesen leszögezhetjük-e, hogy távolodunk egymástól, idegenek lesznek egymásnak az emberek, a csoportok és problémáik? Aggodalom/ szorongás él bennünk: ebben a rohanó-robbanó világban milyen sorsra jutnak az emberiség alapvető értékei, eredményei, biológiai léte — az emberiség egésze? Ebben a „robbanásban” meg tudjuk-e őrizni az Egészet, ki tudjuk-e alakítani az emberi élet és társadalom teljességének harmonikus fejlődését minden vonatkozásban?

Jevtusenko szavai rémlenek föl bennünk: „A rohanás a kornak átka. / Az ember törli homlokát, / majd időzavart konstatálva, / mint báb rohan tovább, tovább / ... / Tovább ne rohanj eszeiösen, / állj meg, te, Földnek embere!” (A rohanás a kornak átka). Közös élménye-gondja ez mindenkinek, aki átéli és őszinte tárgyilagossággal föl is méri a kor emberének létét, jövőjét meghatározó és fenyegető tényezőket.

A történelem fejlődésfolyamatában eljutottunk arra a pontra, ahol a számtalan erő összetételéből létrejött felgyorsulás kezd túlhaladni ellenőrzési lehetőségeinken. Civilizációs ártalmakról, sőt katasztrófajelenségekről, a biológiai egyensúly felbomlásáról adnak hírt tudósítások, tudományos jelentések, gondolkodók és társadalmi szervek felhívásai. Nem foglalkozunk az ide vezető út elemzésével, csak a legújabb kor szellemének néhány jellemzőjét vetítjük föl, hogy közelebb jussunk ahhoz a jelenségcsoporthoz, amelyet *Hun Nándor* közelmúltban megjelent, jelentős könyve tár eléink, — az *öregkor*, az idős nemzedék nagyon összetett problémájához.

A legújabb kor emberének életét tudatosan vagy tudattalanul jellemzi és alakítja az új természettudományos világkép s annak a közszellemben tükröződő vetületei, az egyre nyilvánvalóbban érvényesülő szemléletváltozások. Néhányat említünk csak ezek közül: a statikus-konzervatív szemléletből a dinamikus-fejlődőbe, a determinisztikus-szemléletesből a relativitás-bonyolultság perspektíváiba, a mechanikus-kiszámíthatóból a vitális-jelenségszerűbe, a geometrikus-alakszerűből az organikus-végtelenszerűbe irányul a fejlődés. Ezekhez társul állandó tényezőként a felgyorsulás-tendencia. Bonyolult egymásra hatások folytán egyre veszélyesebb formát ölt az a jelenségcsoport, amelyet *elidegenedés*-nek nevezünk. Ez a humánium minden megnyilvánulásában ható tényező.

A felsorolt jelenségek — s még sok más tényező is — hozzájárultak ahhoz, hogy az újkorban megindult *analízis* folyamata megközelítette a robbanás periódusát, s a remélt szintézis követelményei létkérdésként állnak eléink. Ezt életünkben, intézményeinkben (az Egyházban is!), kapcsolatainkban, szemléletmódunk alakításában, a társadalomnak, mint *egésznek* összműködésében kell megtalálnunk. Nem maradhatnak ki gondolkodásunkból, tevékenységünkben olyan életterületek és feladatok, amelyeket korunk rendkívüli fejlődési folyamata növelt erőnket szinte meghaladóvá, halaszthatatlanná. Az elöregedés és az idős nemzedék komplex problémái is az elsők között állnak a legsürgetőbben megoldandó feladataink közé.

Nemzetközi szinten is jelentős, nélkülözhetetlen eszközt adott kezünkbe *Hun Nándor* közelmúltban megjelent művével. Az *öregkor* magyar enciklopédiája ez a könyv, ugyanakkor elgondolkoztató, sok részletében megdöbbentő és mozgósító olvasmány. Kérdésünkre: miért s hogyan nőtt „a modern társadalom kérdésévé” az *öregkor* s a vele kapcsolatos tudni- és tenni-valók, — emberileg és szakmailag teljes értékű választ, elméleti és gyakorlati eligazítást ad. Megértjük, milyen jellemző s mindannyiunkat érintő kortűnet az idős nemzedék problémája, amelynek

* Hun Nándor: Bevezetés a szociális gerontológiába (Medicina, 1978)

megoldásával nem késlekedhetünk. Felcsillantja előttünk a reményt: ha felelősséggel és gyakorlati humánummal eltelve teljesítjük feladatunkat, még nem késünk el végzetesen.

A szerző hangsúlyozza, hogy kiindulópontja mindig a valóság, a tények szigorú alapossággal elemzett világa, amelyből tudós szakértelemmel dolgozza ki elméletét. Könyve mottójában lírai melegséggel vall az öregek iránt érzett megbecsüléséről: „A szerző népünk idős nemzedékének ajánlja könyvét. Azoknak, akik-től átvettük a múltó élet lángját, hogy továbbadjuk az utánunk következőknek...”

A mű 12 fejezetében hatalmas ismeretanyag, grafikonok, ábrák, statisztikai táblázatok vallanak a tudós felelősségéről, hivatástudatáról. Meggyőző bennünket a feladat nagyságáról és szépségéről: átérezni és magunkévá tenni az öregek ügyét, meglátni a tennivalókban a társadalom egészét érintő alkotó munka örömét.

„Megváltozott az idős nemzedék helye és szerepe a társadalomban” — vallja. „Az öregek számának megnövekedése a társadalomban korunk egyik igen súlyos kérdése, amely közvetlenül vagy közvetve mindannyiunkat érint. Olyan csoportok érték el a nyugdíjkorhatárt és az öregkort, amelyek közvetlenül a II. világháború alatt és utána voltak fiatalok. Ezek a saját életformájukat konzerválják öregségükben. A gerontológia és a geriátria eddig megfeledezett erről a jelentős és felgyorsult változásról.” Az öregekkel kapcsolatos jelenlegi szemléletmód, a típusok, esetek és igények még az Osztrák-Magyar Monarchia idejét tükrözik s ez az elavult szemlélet uralkodik a tervezésben, tettekben.

Hogyan, milyen körülmények, történelmi és társadalmi feltételek mellett növekedett meg az öregek száma világszerte és hazánkban, a modern ipari társadalomban, városban, faluban, családban? Milyen hatással van ez a tény az össz-társadalomra, intézményeire, egyedeire, különös tekintettel az egészségügyi és szociális szempontokra? Ezeket a kérdéseket veti föl kiindulópontul Hun Nándor, majd részletesen elemzi az élettartam várható növekedésének hatását az orvostudományra és az orvosi-geriátriai gyakorlatra. Részletes és minden formára kiterjedő vizsgálat alá veszi az idős ember szociális helyzetét, kapcsolatait, lehetőségeit a mai világban. Elénk tárja az idős embert fenyegető organikus, pszichés és szociális sérülések veszélyeit, amelyek előmozdítják az involúciót (visszafejlődést). Felsorolja és értékeli a különböző vizsgálati módszereket. Történelmi áttekintést nyújt és helyzetképet fest arról, hogyan jelent meg az idős ember képe a társadalmi tudatban az európai kultúra kezdetétől, miként látjuk ma ezt a nemzedéket, s hogyan kellene látnunk... Ez a korcsoport számbelileg ugrásszerűen növekszik és szembekerül a szociálpolitikai adottságokkal, lehetőségekkel. A szociális gondozás hatalmas erőfeszítéseket követel. Hazai és nemzetközi viszonylatban tekinti át a helyzetet, az igényeket és tennivalókat. Majd leszűkítve a kört, fogalmilag is, de összes gyakorlati vonatkozásában is elemzi az öregek szociális gerontológiai gondozásának feladatait és feltételeit. Végül részletes áttekintést nyújt a hazai szociális gondozás helyzetéről, követelményeiről, gondjairól.

A könyvhöz írt utószóban a szerző az első kiadás — 1972 — óta bekövetkezett változásokat elemzi. A mű azóta terjedelmében és koncepciójában is megnőtt, „naprakészen”, rendezetten, részletesen ad kezünkbe minden szükséges és lehetséges segédeszközt a kitűzött cél teljes megértéséhez és megvalósításához.

A család struktúráját olyan sok erő feszíti, bonja, hogy „egyeselek szélsőségesen a család megszűnését hirdetik”. Ez olyan tévedés, amely az emberi társadalom életfolyamatának egyik legfontosabb sejtjét iktatná ki, amelynek szerepét és melegét semmi sem pótolhatja. Az öregek helyzetének kulcsát is ebben a közegben keresi Hun Nándor: „A család szerepét lehet jogilag meghatározni, körülírni a szerepeket, az intézkedések racionalitását értelmileg indokolni, de hogy mindezt való tartalommal töltsék ki, ahhoz érzelmileg is pozitívan reagáló emberek szükségesek... Ezt az *affektív* pluszt és mínuszt a család részéről matematikailag nem lehet teljes mértékben kifejezni.” Ez az érzelmi elkötelezettség jellemzi ezt a szigorúan ellenőrzött tények és adatok sokaságával megalapozott munkát — s ez kell, hogy jellemezze a ma emberének erőfeszítéseit is, hogy szervesen, humánusan ügyeljen a tények sürgető kihívására, s igyekezzék felismeréseit az idősebbek javára kamatoztatni: „30 év alatt az aktív keresők számaránya csak 3%-kal nőtt, míg a nyugdíjasok ... 17%-kal szaporodtak meg”. Ez további megfontolásokra készítet. „Áttanulmányozva az elöregedés okait és jelenlegi várható hatásait megállapíthatjuk, hogy bár kiküszöböltünk egy sor katasztrófa-tényezőt az emberiség életéből, jórészt a magunk hibájából megbomlott egész biológiai vilá-

gunk egyensúlya, megváltoztatva az ember hagyományos életritmusát is. Meghök-
kentő az a tény, hogy ... a halálos öngyilkosságok számának emelkedése és az
öregék számának emelkedése között az összefüggés tagadhatatlan”...

Az élet nagy feladatai, a fejlődés egyes tényei valahol mindig összefüggenek,
s egy szintézis mindig az egyes összetevők maradéktalan egyensúlyából születik.
Az egyenetlen fejlődés, vagy egyes területek elhanyagolása végzetes elhajlásokra
és következményekre vezet. Ezért hangsúlyozza minduntalan a szerző, hogy a
gerontológia — és még inkább a szociális gerontológia — szintetikus tudomány,
szemléletben és eszközeiben is. Még orvosi vonatkozásaiban sem elkülönítve vizs-
gálja az egyes szerveket, hanem az egész embert, az involúció saját folyamatá-
ban: „Tapasztalati igazság, hogy a geriátriai gyakorlatban az idősök klinikai kórké-
pének meghatározásához feltétlenül szükséges nemcsak az öregkor biológiai sajátossá-
gainak ismerete, de ezenkívül társadalmi helyzetük helyes elbírálása is”. „Az öreg
ember szociálisan, szomatikusan, és pszichikusan fokozottabban sérülékeny és bár-
melyik oldalról érje is károsodás, ez az ún. „láncreakciók” sorozatát válthatja ki”.
Nem lehet tehát szokványos eszközökkel megközelíteni és megismerni az öregkor
világát. Minden lépés komoly meggondolást, szakszerű felkészülést igényel, — de
ezeken túl még más is, amit nem tudunk eléggé hangsúlyozni: „az idős beteg
ember konszolidációja, összhangja a környezettel, az interszociális kapcsolatok
megerősítése és a pozitív töltésű affektivitás kialakítása... Ezek nélkül az öreg
ember számára a környezet stabilitása nem valósítható meg.” Ezen az úton ju-
tunk el a nyugdíjasok és nyugdíjazás problémaköréhez is.

A szerző Tibbits-et idézi: „A nyugdíjasok legfőbb problémája, hogy nincs
meghatározott társadalmi szerepük. A társadalom nem állított fel velük szemben
megfelelő követelményeket”. Mert van, aki elfogadja, van, aki már alig várja, de
vannak sokan, akiknél súlyos traumát okoz a nyugdíjazás. At kell éreznünk az
idős emberben végbemenő „föld. n. t. ulást”, amikor elveszi társadalmi funkcióját
és ezzel tekintélye jó részét, életszínvonala általában csökken, aktivitása megszűnté-
vel növekszik az involúció — és kísérti az izoláció fenyegető árnya is: egyedül
marad magával és megváltozott belső világával...

Az öregekkel kapcsolatos tennivalók kiterjedésükben és mélységükben is rend-
kívül differenciáltak. Józanágot és finom gondosságot követelnek azoktól, akik
elméletben és gyakorlatban vele foglalkoznak. „... Arra kell törekednünk — ol-
vassuk —, hogy megfelelő *összhang* legyen a biológiai állapot és a külső körülmé-
nyek között, gondoskodva ugyanakkor a lehetőségeken belül az idős embernek
múltbeli élete és jelene között a *folyamatosság* fenntartásáról.”

Ez a folyamatosság a tudat legalsó rétegeiben egészen a patriárchális korig
nyúlik vissza, hosszú és kitörölhetetlen képsort őriz és élénkülő fájdalommal őrizi
a modern kor okozta mulasztások, traumák sebeit. Ezekhez értő lélekkel, értő
kézzel kell nyúlni: „... Az idősokkal foglalkozó emberek számára az öreg ember-
ről kialakítandó képnek a megfelelően megszerzett ismereteknek kell alapulnia,
mint ahogy azt a gyermekekkel kapcsolatban a pedagógusoktól is megkövetelik.”
Ennek az ismeretkörnek és szaktudásnak megszerzése annál inkább fontos, minél
inkább látjuk az öregség diszharmonikus voltát, az öregek korcsoportjainak hete-
rogén, egyedenként változó képét: „Az ún. kronológiai életkor mellett több, mint
1/2 millió változat lehetséges” ... Az egyéni hasznosság, értéktudat, az önálló élet,
a lakás, az önrendelkezés fenntartása — és még számtalan feladat mind részei
annak a diszciplinának, amelyet ki kell dolgoznunk, ügyelve az egyéni adottságok-
ra is.

„Az egyházak, keresve helyüket a modern világban, főleg a protestáns álla-
mokban mind nagyobb súlyt helyeznek a „diakóniára”, ami gyakorlatilag szoci-
ális gondozás, és ebben az idősök ellátása jelentős részt képez” — írja a szerző.
Valóban, ki volna hivatottabb a kezdeményezésre, de a végrehajtás önzetlen, sze-
retettől és realitástól áthatott, a teremtés folyamatával egybehangzó munkájára
is, mint az Egyház és annak szerves, a feladatra leginkább alkalmas közössége?
Mindazoknak, akik állami, társadalmi, vagy egyházi funkcióban vállalják ezt a
munkát, szem előtt kell tartaniuk: egyedül az öregek szeretete és megbecsülése
irányítsa őket s ne állítsák ezt a feladatot más elképzelések szolgálatába. Nem
kamoányokra van szükség, hanem átértett, átértzett, jól és reálisan előkészített
önzetlen munkára.

DÉKÁNY ENDRE